

DET KONGELIGE
HELSE- OG OMSORGSDEPARTEMENT

Helsedirektoratet
Statens helsetilsyn
Helsetilsynet i fylket
Fylkesmannen
Kontrollkommisjonene

Deres ref

Vår ref
200900055-/MKL

Dato
08.05.2009

Spørsmål om psykisk helsevern og prøving av menneskerettigheter

Det vises til gjenpart av departementets brev av 29.04.2009 om ovennevnte. Det bes om at gjenpartsbrevet makuleres av hensyn til brevmottakerens anonymitet. I stedet for bes følgende tas til orientering:

Departementet har mottatt en henvendelse med følgende to spørsmål:

- "1) Er norsk psykiatri pålagt å følge bestemmelsene i Menneskerettighetsloven som vedtatt av Stortinget og overordnet norsk lov for øvrig?

Hvis ja,

- 2) Er det så at det tilligger Statens Helsetilsyn via Fylkesleger og Kontrollkommisjoner å påse at så skjer?"

Følgende er departementets svar på spørsmålene:

"De konvensjoner som er inkorporert gjennom menneskerettsloven (lov 21. mai 1999 nr. 30), jf. § 2, gjelder som norsk lov og er derfor en del av norsk rett. Dette omfatter Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK), FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter og FNs barnekonvensjon. Disse konvensjonene er, som du påpeker, gitt forrang fremfor annen norsk lovgivning, jf. menneskerettsloven § 3. Dette betyr at ved motstrid mellom en konvensjonsbestemmelse og annen norsk lovbestemmelse, skal konvensjonsbestemmelsen gå foran. Menneskerettsloven pålegger alle som oppholder

---

Postadresse
Postboks 8011 Dep
0030 Oslo

Kontoradresse
Einar Gerhardsens plass 3

Telefon
22 24 90 90
Org no.
983 887 406

Helserettsavdelingen
Telefaks
22 24 27 69

Saksbehandler
Mona Keiko Løken
22248498

seg i Norge, også helsepersonell og kontrollinstanser innen helsevesenet, en plikt til å overholde menneskerettighetene i de ovennevnte konvensjoner. Slik situasjonen vurderes i dag, er den norske helselovgivningen i overensstemmelse med de menneskerettslige forpliktelser som Norge p.t. er bundet av. Dette innebærer at dersom tvangsvedtak er fattet i tråd med de materielle og formelle vilkår i psykisk helsevernloven, vil det i utgangspunktet ikke foreligge menneskerettighetsbrudd. Det kan imidlertid tenkes at vilkårene for det bestemte vedtaket er oppfylt, men at det likevel har skjedd et menneskerettighetsbrudd, jf. Rt. 2004 side 538. Det kan for eksempel tenkes at etterprøvingen av vedtaket har tatt for lang tid eller at tvangsvedtaket i seg selv fremstår som unødvendig eller uforholdsmessig ut fra en helsefaglig vurdering.

Ved behandling av klage på vedtak, har kontrollkommisjonen en plikt til å prøve alle sider av saken, også forhold som ikke er påberopt av parten, jf. psykisk helsevernloven § 6-4 femte ledd. Fylkesmannen har tilsvarende kompetanse til å prøve alle sider av saken, jf. forvaltningsloven § 34 annet ledd første punktum. Videre plikter fylkesmannen å vurdere de synspunkter som klageren kommer med, jf. forvaltningsloven § 34 annet ledd annet punktum.

Kontrollkommisjonen eller fylkesmannen må derfor i klagesaksbehandlingen ta konkret stilling til anførsler om brudd på menneskerettighetene, og også ellers dersom forholdene i den konkrete saken gir grunn til det. Det vises til kravet om en effektiv prøvingsrett, jf. EMK artikkel 13. Det vises også til psykisk helsevernloven § 4-2, som stadfester prinsippet om at bruk av restriksjoner og tvang skal begrenses til det strengt nødvendige, og at det må være en forholdsmessighet mellom tvangen og de behandlingmessige eller andre legitime mål som søkes oppnådd. Det påpekes imidlertid at ethvert brudd på menneskerettighetene ikke nødvendigvis har den rettsvirkning at vedtaket blir ugyldig, jf. Rt. 2004 side 538. Hvilken menneskerettighet som er krenket, vil således være av stor betydning.

I motsetning til vedtak, er det ikke gitt klagerettigheter knyttet til faktiske handlinger i helsevesenet. Enhver som yter helsetjeneste plikter imidlertid å føre kontroll med sin egen virksomhet, jf. lov 30. mars 1984 nr. 15 (tilsynsloven) § 3. Plikten innebærer å etablere et internkontrollsystem, dvs. et styringssystem som er innrettet på at gjeldende lover og forskrifter skal overholdes, samt påse at lovene og forskriftene faktisk overholdes. Kravet til internkontroll er nærmere regulert i forskrift 20. desember 2002 nr. 1731. De menneskerettighetskonvensjoner som er opplistet i menneskerettsloven gjelder som nevnt som norsk lov. Helsetjenesten skal følgelig påse at virksomheten etterlever menneskerettighetene. Helsepersonellet har en selvstendig plikt til å utføre sitt arbeid i samsvar med menneskerettighetene og i samsvar med krav til faglig forsvarlighet og omsorgsfull hjelp, jf. helsepersonelloven § 4 første ledd.

Helsetilsynet i fylket skal føre løpende tilsyn med alt helsevesen og alt helsepersonell i fylket, jf. tilsynsloven § 2. Helsetilsynet skal særskilt påse at alle som yter helsetjenester

har etablert internkontrollsystem og fører kontroll med sin egen virksomhet på en slik måte at det kan forebygge svikt i helsetjenesten, jf. tilsynsloven § 3 annet ledd. Dersom en virksomhet innen helsetjenesten drives på en måte som kan ha skadelige følger for pasienter eller andre, eller på annen måte er uheldig eller uforsvarlig, kan Statens helsetilsyn gi pålegg om å rette på forholdene, jf. tilsynsloven § 5. Statens helsetilsyn kan også gi administrative reaksjoner til helsepersonell etter reglene i helsepersonelloven kapittel 11, jf. tilsynsloven § 2 fjerde ledd.

Pasienter eller pårørende som mener at helsepersonell har utført sine tjenester på en lite tilfredsstillende måte, kan henvende seg til Helsetilsynet i fylket og anmode om at saken deres blir vurdert, jf. pasientrettighetsloven § 7-4. Menneskerettighetskrenkninger kan også tas opp med pasientombudet, jf. pasientrettighetsloven kapittel 8, kontrollkommisjonen, jf. psykisk helsevernloven § 6-1 annet ledd, og Sivilombudsmannen, jf. ombudsmannsloven (lov 22. juni 1962 nr. 8 om Stortingets ombudsmann for forvaltningen) § 6. Det er dessuten mulig å gå til domstolene etter de alminnelige søksmålsreglene.”

Med vennlig hilsen

Elisabeth Salvesen e.f.
avdelingsdirektør

Mona Keiko Løken
rådgiver

